

ARGO VA JARGONLARNING ETIMOLOGIYASI TASNIFI

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat

o'zbek tili va adabiyoti universiteti

3- bosqich talabasi **Qarshiboyeva Dilnoza**

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola argo va jargon tushunchalarining etimologiyasi, tasnifi va jamiyatdagi o'rni haqida atroflicha tushuncha beradi. Maqolada argoning jinoyatchilar va chekka guruhlarning yashirin tili sifatida shakllanishi hamda uning asosiy maqsadi – yashirinlikni ta'minlash ekanligi yoritiladi. Shuningdek, jargonning ma'lum bir kasb, fan yoki ijtimoiy guruhga xos, aniqlik va samaradorlikni ko'zlovchi til xususiyatlari tahlil qilinadi. Maqola tilshunoslik, sotsiologiya va madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan tilning jamiyatdagi murakkab rolini ochib beradi.

Kalit so'zlar: argon, jargon, etimologiya, tilshunoslik, sotsiolingvistika, maxfiy til, kasbiy til, sleng, leksikologiya, til xususiyatlari.

ABSTRACT

This journalistic article provides a comprehensive understanding of the etymology, classification, and societal role of argot and jargon. The article explores the formation of argo as a secret language used by criminals and marginalized groups, highlighting its primary purpose of ensuring secrecy. It also analyzes the characteristics of jargon as a language specific to a particular profession, field, or social group, aimed at clarity and efficiency. The article sheds light on the complex role of language in society from linguistic, sociological, and cultural perspectives.

Keywords: argo, jargon, etymology, linguistics, sociolinguistics, secret language, slang, lexicology, language features.

Har bir tilning o'z sirlari, yashirin burchaklari va faqat ma'lum bir guruhga tushunarli bo'lgan xususiyatlari bor. Shulardan ikkitasi – argo va jargon – tilshunoslikning eng qiziqarli va boy sohalaridan hisoblanadi. Ular nafaqat tilning, balki jamiyatning, madaniyatning va ijtimoiy munosabatlarning ham ko'zgusi vazifasini o'taydi. Argo so'zi fransuz tilidan kelib chiqqan bo'lib, dastlab "o'g'rilar tili" ma'nosini anglatgan. XIV asrlarda Fransiya jinoyatchilar, daydilar va jamiyatning quyi qatlamiga mansub shaxslar o'zaro muloqot qilish, sir saqlash va tashqi kuzatuvchilardan ajralib turish uchun maxsus til yaratishgan. Bu tilning asosiyligi shundaki, u boshqa odamlarga tushunarsiz bo'lishi, ya'ni shifrlangan aloqa vositasi bo'lishi kerak edi. Argoning etimologiyasi aniq bo'lmasa-da, ba'zi nazariyalar uni qadimgi "argoter" (bahslashmoq, tortishmoq) fe'li bilan bog'laydi. Boshqa bir nazariyaga ko'ra, u "argotier" (daydi, tentak) so'zidan kelib chiqqan bo'lishi mumkin. Qanday bo'lmasin, argo o'zining tarixiy ildizlariga ko'ra jamiyatning chekka guruhlari bilan chambarchas bog'liq.

Tilimizda argolar quyidagicha tasniflanadi:

- Jinoiy argo: Jinoyatchilar dunyosida qo'llaniladigan til. Masalan, "Mol" – o'g'irlangan buyum, pul yoki mol-mulk. "Tiqildi" – qamaldi, hibsga olindi. "Pachka" – katta miqdordagi pul "Kamera" – qamoqxonadagi xona, turar joy.
- Kasbiy argo (ba'zan jargon bilan kesishadi): Ba'zi kasblarda, ayniqsa, muayyan xavf yoki maxfiylik bilan bog'liq bo'lgan sohalarda qo'llaniladi. Masalan, harbiy xizmatchilar yoki josuslar orasidagi ba'zi yashirin iboralar.
- Ijtimoiy argo: Ma'lum bir ijtimoiy guruh (masalan, yoshlar, talabalar) tomonidan o'ziga xoslikni ifodalash uchun ishlatiladi. Bu ko'pincha jargon bilan chegaradosh bo'ladi, lekin ba'zan aynan ma'lumotni yashirish maqsadini ko'zlaydi.

Argoning asosiy maqsadi – izolyatsiya va yashirinlikni ta'minlashdir. U tashqi olamdan ajralib turish, o'zaro hamjihatlikni mustahkamlash va ayniqsa, qonun himoyachilaridan sir saqlash uchun xizmat qiladi.

Jargon soʻzi ham fransuz tilidan kelib chiqqan boʻlib, maʼlum toifa kishilargagina tushunarli soʻzlar mavjudligi bilan umumxalq tilidan farq qiluvchi, biror ijtimoiy toifa, guruh (dallollar, sportchilar, talabalar, oʻgʻrilar va hokazo)ga xos yasama til. Jargon argodan farqli oʻlaroq, maʼlumotni yashirishga emas, balki aniqlik va samaradorlikka intiladi.

Jargonning etimologik ildizlari “gargar” (fransuzcha – gʻargʻara qilmoq, tushunarsiz tovush chiqarmoq) soʻziga borib taqaladi. Bu shuni koʻrsatadiki, jargon dastlab tashqi kuzatuvchilar uchun “shovqin” yoki “tushunarsiz til” sifatida qabul qilingan. Ammo vaqt oʻtishi bilan u maʼlum bir sohaga oid bilimlarni ifodalashning samarali vositasiga aylangan.

Jargonlar quyidagicha tasniflanadi:

- Kasbiy jargon: Har bir kasbda oʻziga xos atamalar, qisqartmalar va iboralar mavjud. Masalan, tibbiyotda (anamnez, diagnoz), dasturlashda (algoritm, debug), huquqshunoslikda (pretsedent, sud-ekspertiza) oʻziga xos jargon mavjud. Bu terminlar ish jarayonini tezlashtiradi va professional aloqani soddalashtiradi.

- Ilmiy jargon: Muayyan ilmiy sohalarda (fizika, kimyo, biologiya) qoʻllaniladigan murakkab terminlar va kontseptsiyalar.

- Ijtimoiy jargon: Maʼlum bir ijtimoiy guruhga xos boʻlgan, ammo argo kabi mutlaqo yashirin boʻlmagan til. Masalan, yoshlar slengi, sport muxlislari orasidagi iboralar. Bu turdagi jargon koʻpincha argo bilan chalkashadi, ammo uning asosiy maqsadi maʼlumotni yashirish emas, balki guruhga mansublikni ifodalash va tezkor muloqotni taʼminlashdir.

- Korporativ jargon: Muayyan kompaniya yoki tashkilot ichida qoʻllaniladigan atamalar va qisqartmalar.

Jargonning asosiy maqsadi – aniqlik, samaradorlik va ma’lumotni ixcham ifodalashdir. U bir soha mutaxassislariga tez va tushunarli muloqot qilish imkonini beradi.

Xususiyati	Argo	Jargon
Asosiy maqsad	Yashirinlik, izolyatsiya, sir saqlash	Aniqlik, samaradorlik, tezkor muloqot
Kimlar foydalanadi	Jamiyatning chekka guruhlari, jinoyatchilar	Ma’lum bir kasb, soha yoki ijtimoiy guruh mutaxasislari
Tushunarlilik	Tashqi kuzatuvchilar uchun mutlaqo tushunarsiz	Soha mutaxasislari uchun tushunarli, boshqalar uchun qiyin
Kelib chiqishi	Asosan jamiyatdagi ehtiyojdan kelib chiqqan	Kasbiy yoki ilmiy rivojlanish natijasi

Shunday bo’lsa-da, argot va jargon o’rtasida ba’zi umumiy nuqtalar ham bor. Ikkisi ham tilning adaptatsiya qilish qobiliyatini ko’rsatadi va ma’lum bir guruhning ehtiyojlariga moslashadi. Har ikkisi ham ma’lum bir guruhga mansublikni bildiradi va ularning o’zaro aloqasini mustahkamlaydi. Bundan tashqari, vaqt o’tishi bilan ba’zi argo elementlari jargon, jargon elementlari esa umumiy tilga o’tishi mumkin.

Xulosa

Bu tushunchalarning tahlili bizga tilning statik emas, balki dinamik, doimiy o’zgaruvchan va jamiyatning turli ehtiyojlariga moslasha oladigan murakkab tizim ekanligini anglatadi. Argo va jargon har ikkisi ham tilning ajoyib moslashuvchanligini namoyon etadi. Ular orqali ma’lum bir guruh o’zining ichki hamjihatligini mustahkamlaydi, o’zining “biz” va “ular” o’rtasidagi chegarasini belgilaydi. Bu esa

tilning sotsial funksiyasini, ya'ni shaxsning va guruhning jamiyatdagi o'rnini belgilashdagi rolini yaqqol ko'rsatadi.

Ushbu tushunchalarni o'rganish tilshunoslarga tilning ichki mexanizmlarini, so'zlarning kelib chiqishi va rivojlanishini tushunishga yordam bersa, sotsiologlar va madaniyatshunoslarga jamiyatning tuzilishi, ijtimoiy munosabatlar va guruhlar o'rtasidagi aloqalar haqida chuqur ma'lumot beradi. Demak, argo va jargon shunchaki tilning bir qismi emas, balki inson tafakkuri, ijtimoiy tashkilot va madaniy xilma-xillikning muhim ko'rsatkichlari bo'lib qolaveradi. Ularni tushunish tilning boy va sirli olamini anglash sari muhim qadamdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dahlning "Izohli lug'ati (Toshkent-2018, nashri G'. G'ulom,15- 47)".
2. Sh. Rahmatullayevning "Hozirgi o'zbek adabiy tili (Toshkent - 2015, 81-125-b)".
3. H.Rahmatullayevning Izohli lug'ati (Toshkent-2004,100-110-b)".
4. Jamolxonovning "Hozirgi o'zbek adabiy tili (Toshkent- 2014)".
5. Internet materiallari.